

Johann Quistorp Philipp Zincke

Hanc De Providentia Dei : Disputationem

Rostochii: Kilius, 1647

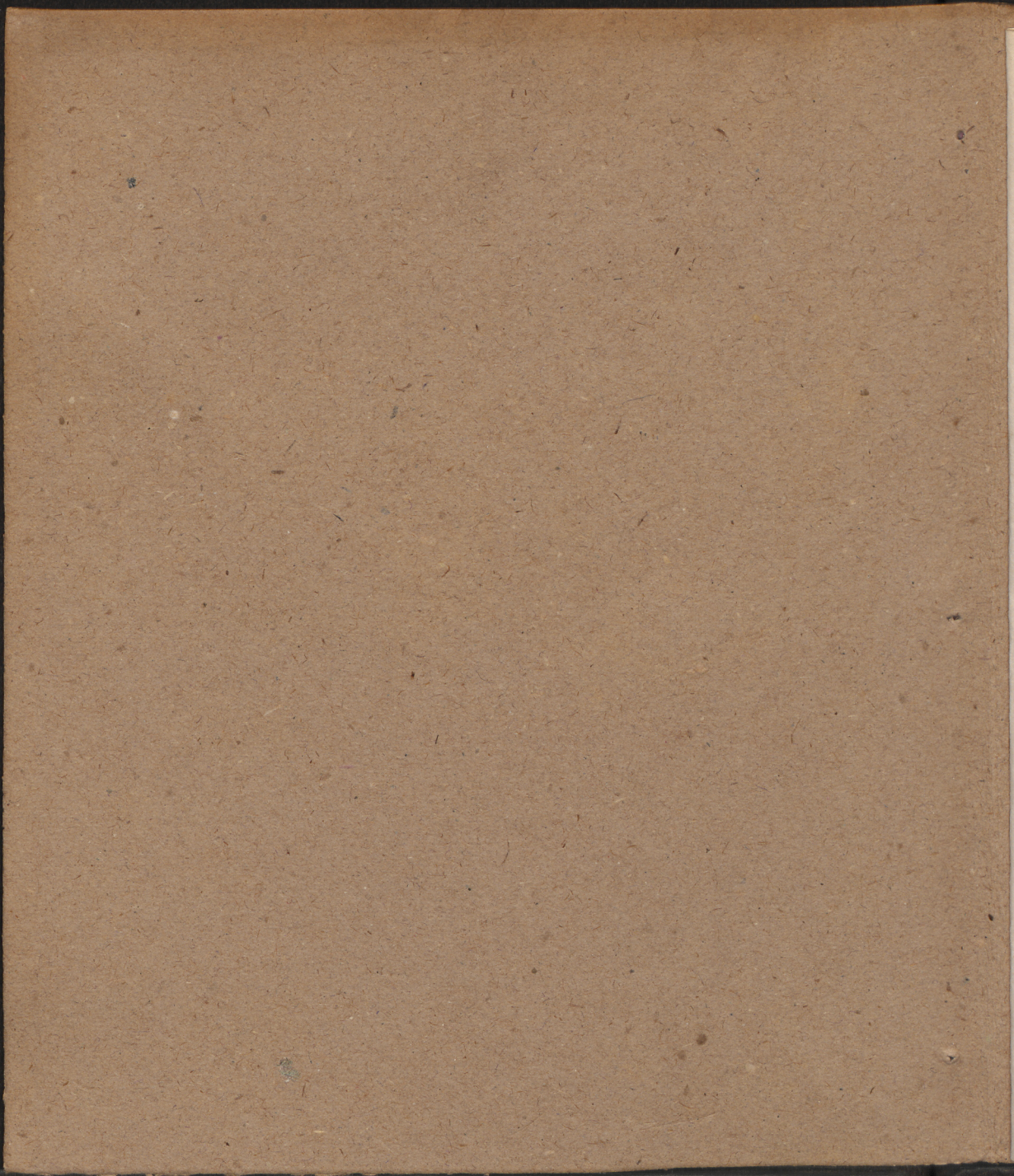
<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn738365645>

Druck Freier Zugang

Kert.: Ph. Lincke

F. Quistorp.
R. U. theol. 1647.

HANC
DE PROVIDEN-
TIA DEI

DISPUTATIONEM
permissu

Venerandæ Facultatis Theologicæ
typis expressam

ADIUVANTE DEO
SUB PRÆSIDIO

N. JOHANNIS QUISTORPJ,
Theolog. Doctoris, Ejusdemq; Pro-
oris Publ. longè Celeberrimi, Collegii Theo-
ci Senioris gravissimi, Rostochiensium Superinten-
dentis meritissimi, Præceptoris ac Promotoris
sui ætatè venerandi

Celeberrimæ Rostochiensis Academiae Au-
ditorio Majori
Defendet

AUTOR ET RESPONDENS

PHILIPPUS Zincke / Suetò-Marchita.

Ad diem 10. Julij Anno 1647.

✽(o)✽

ROSTOCHII,

TYPIS NICOLAI KILII, Academia Typogr.

1647.

10

HANC
DE PRŌVIDEN
TIA DEI

DISSERTATIONEM

permissi

Venerandae Facultatis Theologicae

typis expressam

ADVOCANTE DEO

PER FRASIDIO

DR. JOHANNIS QVISTORP

et Theologiae Pro-

ceptoris Prae-

ceptoris Prae-

In Celebratissimo Rostochensi Academiae

Publico

AUTOR RESPONDENS

PHILIPPUS GUNDLACH

et Theologiae Pro-

ceptoris Prae-

ROSTOCHII

Typis Nicolai Kriegeri, Academicus Typographus

ADJUVA DEUS!

THESIS I.

Uanquam inter nos ex Cimмериis ignorantiae gentilis (pro quo summa fit Eductori laus) eductos, nullum qui tam obesa sit naris, tantaque ingenii laboret *ἀπορροια*, ut Providentiam Dei negare, *ἀθεον* illud Poetae:

Cum rapiant mala fata bonos, (ignoscite fasso)

Sollicitor nullos esse putare DE OS.

detonare, & in spurcissimas Epicuri, qui in universum sustulit Providentiam, Deumque quod summè beatus esset, non affici curâ rerum inferarum: quia talis occupatio interturbaret, ejus beatitudinem & non esset digna divina ejus Excellentia, statuit; suis pedibus ire partes non erubescat, praesumimus. Extat enim non solum licet infirmioris, tantae tamen virtutis divinae Providentiae Testimonium sc. Natura, ut etiam gentes, quoad nostrum, hoc in puncto scientiae gradum talpas oculos effecerit, eosque cum Platone ad expressam providentiae adsertionem adegerit. Extat non solum fulgentissimus instar spongi de thalamo suo procedens, & ut gigas ad currendam viam exultans Sol. Extant non solum fulgida caeli astra ceu lampades splendidissime lucentia; Non solum Elementa omnium mutationi obnoxiorum principia; non solum cuncta tam minima, quam maxima in Elementis viventia animalia sc. in aere volucres, in aquis pisces, in terris homines; Non solum Universum hoc aliâ sine providentia DEI mox eclipsin passurum mundi systema extat magnum Divinae providentiae Testis; Non solum juxta Poetam: *presentemque* refert quaelibet herba Deum.

Sed extat adhuc Providentiae omni exceptione major & *ἀπορροια* Testis sacra scriptura, quae undique hunc *ἀπορροια* à suo opificio, non artificis à se extractum opus durationis vel ruinae arbitrio derelinquentis instar, discessisse, sed & adhuc universa à se condita conservare, suaeque sapientiae cuncta regere ac moderari multis in locis testatur ut Pl. 119 v. 91. Deus singulas substantias intuetur & juvat, ut habeant virtutes, motus, & actiones convenientes. Pl. 127. Nisi dominus aedificaverit domum frustra

stra laborant. Joh. 5. v. 17. Christus ipse magnus, ille provisor suam profi-
 ficitur providentiã dũ dicit: ὁ πατήρ μὲν ἕως ἄρτι ἐργάζεται καὶ γὰρ ἐργ-
 αζόμεναι. Quam professionẽ quoq; reperit author Epistolæ ad Hebr. cap.
 1 v. 3. dum de Christo prædicat, quod sit Φέρων τὰ πάντα τῶ ῥήματι τῆς
 δυνάμεως αὐτῆ. Attamen cum multi licet Epicuri scillam præternavi-
 gent, in Charybdin sæpè, dum non rectè modum Providentiæ divinæ ex-
 plican: , dum Deum προνοητήν, præter quem ἔδειξ ἀγαθός. Matt. 19. v.
 16. etiam ad malas & peccaminosas hominum actiones non tantum
 præsciendo, sed & decernendo & efficaciter movendo concurrere sta-
 tuunt, cum summò suarum animarum periculo incurrant, hæc præ-
 sentes De PROVIDENTIA DEI, quam & Ego, dum mecum sæpè mira-
 biliter agat, sentio, THESIS, sine eruditionis quidem, non tamen summè
 Providentis Dei spiramine conscribere, & quid providentia Dei sit, cir-
 ca quod objectum versetur, quomodo tam ad malas, quàm bonas actio-
 nes diversimodè concurrat, levi penicillò, exercitij gratia exprimerè,
 non abs re fore duxi.

II.

Vocula προνοίας & providentiæ non solum inquilina fuit olim
 scholarũ Græcarum & Latinarũ quod videre est ex Cicerone, dum hanc
 voculam lib. de Naturâ Deorum in his verbis: Mens Mundi providentia
 rectè appellari potest, usurpat. Sed etiam inquilina est sacre scripturæ ut
 lib. Sapient. cap. 14. v. 3. Tua Pater Providentiã gubernat, προνοια δια-
 κυβεργῶ. Interim tamen, sicuti aliàs duo cum faciunt idem non semper
 est idem, ita etiam in hoc passu, quando Græci laudant, Cicero laudat &
 scriptura laudat voc. προνοίας non est idem. Illis enim Voc. προνοίας
 includit προγνωσιν ac Præscientiam, quatenus ab hominibus secundum
 prius & posterius aliquid prævidetur, scriptura autem in sensu excellen-
 tiori illam accipit & illam Deo applicandam ab omni suâ impuritate
 defecat. includit quidem προνοια etiam Præscientiam, sed per illam
 non intelligit προγνωσιν per intervalla temporum, sed ut Damascenus
 lib. 2. de orthodoxa fide explicat, πᾶν τὸ παρῆεν ἰ. presentis visionis sci-
 entiam. Scit enim Deum omnia in perpetuo ac stabili νῦν intueri, o-
 mnemq; temporis mensuram & circumscriptionem longissimè tran-
 scendere. Ut enim præteritorum non reminiscitur, ita nec futura à lon-
 gè prævidet. Quando autem Deo præscientia tribuitur, tunc hoc fit.

ἀνθρα-

ἀνθρωπιότητος καὶ κατὰ συγκριτάβασιν, non respectu Dei sed respectu nostri, qui non nisi per intervalla & momenta temporum successive res intuemur, & non notitia ἐν ῥιπή, sed habituali res cognoscimus. Hinc etiam apud Hebr. exprimitur præscientia Dei per וַיֵּרָא & 1. Sam. 16. per וַיִּרְאֵהוּ, ut notetur Deum non per intervalla temporum successive res intueri, sed notitia intuitiva omnia simul adspicere. πάντα γὰρ γυνὰ καὶ ἡ τετραχλιόμενα πῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆ Heb. 4. v. 13. Cum illò etiam consentiunt Patres, præprimis Augustinus pulcherrimè lib. 11. de Civit. Dei cap. 21. sic de præscientia Dei loquens: Non more nostro Deus vel quod futurum est, prospicit, vel quod præsens est, aspicit, vel quod præteritum est, respicit, sed alio modo quodam à nostrarum cogitationum consuetudine alieno vid. Gerh. Aug. citans in loc. de Provid. pag. 59. Et ex scholasticis Thomas 3. part. 1. quæst. 14. art. 1. Deus est in summo gradu immaterialitatis, ergo etiã in summo gradu cognitionis.

III.

Hæc præsens visionis scientia s. παντοψία Dei, etiam si sit in se ab omni mutatione immunis, novit enim Deus immutabiliter omnia, quæ futura sunt. Aug. lib. 5. de C. D. cap. 9. non tamen tollit omnem rerum contingentiam, nec importat aliquam fatalem necessitatem. Affert quidem præscientia Dei, aliquam immutabilitatem rebus, sed illam non à priori, sed saltem posteriori, hoc est, quando Deus scit rem esse, necesse est eam esse, impossibile enim est, ut idem simul sit & non sit; Interim tamen res sua natura & respectu causarum, poterat aliter esse, & tunc Deus aliter præcivisset. Neq; enim τὸ ὄντι solum, sed & τὸ δίοτι causam & modum agendi Deus prævidet. Non solum σκληροκαρδίαν Pharaonis & aliorum Judæorum vidit, sed eandem etiam ex spontaneo & deplorato intra ipsos existente malitiæ principio omnis necessitatis experti esse ortam prævidit. Hinc rectè Hieron. lib. 3. in Ezech. Non quia Deus futura cognoscit, necesse est, nos facere, quod ille præcivit, sed quod nos propria voluntate sumus facturi ille novit futurum, quia Deus est. Hinc etiam illa non solum venerandæ canitiei sapientiam, sed etiam ipsam veritatis medullam exprimentia similia extant, scilicet. Veluti medicus morbum prævidens non potest dici causa accelerantis morbi, & veluti Astronomus prævidens Eclipsin non potest dici causa ponendæ Eclipsios; Nec veluti Prophetæ de peccatis hominum vaticinantes fuere causæ pecca-

A 3

torum;

eorum; ita etiam præscientia Dei non est causa fatalis rerum necessitatis, de quo eleganter sic discurret Chrysoſt. in Matth. homil. 60. Peccata, quorum accessum præverunt vaticinia Prophetarum, non ideo sunt perpetrata, quia divinitus prædicta, sed ideo prædicta, quia Deus hominum malitiam vidit in curabilem. Collabascit ergo illud Calvini lib. 3. Instit. cap. 23. sect. 7. Decretum quidem horribile fateor: Inſiciari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum eſſet habiturus homo antequam ipsum conderet, & ideo præsciverit, quia decreto suo sic ordinârat. Collabascunt ſiculnea Stoicorum argumenta fatalem necessitatem demonstrare conantia cum dicunt: Præscientia Dei non distinguenda est ab ejus decreto, voluntate, & prædestinatione, Deus non alia ratione futura prævidet, nisi, quia ita ut fierent, decrevit, Deus nihil ſcit futurum, quod non decrevit futurum; Quod tamen est falſiſſimum. Est quidem prædestinatio Providentiæ cognata, ut loquitur incomparabilis Theolog. D. Chemnit. loc. de creat. m. pag. 124. Siquidem Prædestinatio sine providentiâ eſſe nequit. Velle autem reciprocationem denominationis inter præscientiam & Prædestinationem instituere, & dicere, Præscientiam non distingui à decreto & prædestinatione, sed prædestinationem eſſe Providentiâ & viceverſa, est hominis hoc in paſſu vilioris commatis, quippe, cum etiâ præscientia poſſit eſſe sine prædestinatione; Quorum autem unum poteſt eſſe sine coexiſtentiâ alterius, illa non ſunt reciproca nec unum & idem, quod rectè adferit Aug. lib. de prædeſt. ſanct. cap. 10. Prædeſtinatio sine præscientiâ eſſe non poteſt, ſed poteſt eſſe sine prædeſtinatione præscientiâ: Prædeſtinatione quippe Deus ea præſcivit, quæ fuerat ipſe facturus, unde dictum eſt, fecit, quæ futura ſunt, præſcire autem poteſtea, quæ ipſe non fecit, ſicut quæcunq; peccata.

IV.

Nec tamen *πρὸς τὴν φύσιν* Dei eſt otioſa ſpeculatio, ſicut in theatris ſpectatores animi gratia, quæ aguntur, intuentur, (ut loquitur Chemnit. d. loco. de creatione) ſed ille intuitus providentiæ Dei complectitur ſimul *τὸς Θεὸν & τὸν κόσμον*. vid. Pl. 32. verſ. 13. & 16. Ut numerat Verus interpres. Ita reſpicit Dominus ſuper omnes habitantes terram, ita intelligit omnia opera eorum, quod bonos conatus adjuvat, malos reprimat. Quicquid etiam contrarij nihil relevantis ogganniant illi, de quibus Auguſtinus dicit: ex duobus potiſſimum argumentis quidam oppugnant providentiâ I. Ab inconstantia tempeſtatum, quod nubes, venti, nix

ti, nix &c. sine ordine tumultuariè & fortuitis motib⁹ volvi videntur, sicut
 atomi in sole. 2. Si mundus Dei providentiâ gubernaretur, deberet bonis
 benè esse, & malis malè, cujus contrarium experientia sæpè ostendit. In
 primò enim arg. Neg. consequentiâ Majoris. Nam etsi nobis nubes, ven-
 ti, nix &c. videantur confusa, non tamen sunt in oculis Dei talia, & ita sunt
 nobis confusa non ἄρα sed φαινομένως. Nam ordo ille, quem ordi-
 nis institutor & servator servat, non semper est obvius caliginosæ no-
 stræ menti, cum divinæ sapientiæ consilium ab oculis nostris sit longè
 absconditum, interim tamen, quod nobis interdum videtur esse confu-
 sum est convenientissimus Dei ordo, & convenit cum ejus justitiâ, ideoq;
 fulmina, grando, nix, fumus (i. e. densissimæ nobis confusissimæ, homi-
 nibusq; prospectum tollentes nebulae) & spiritus procellarum dicuntur
 facere ipsius verbum, h. e. exequentur Dei mandatum & ordinem ab ipso
 institutum Ps. 148 v. 8. Secundum argumentū facillè enervatur, si distin-
 guitur inter bonitatē apparentē & veram, & inter felicitatē temporalem
 & æternam. Concedendum est quidem, quod impiis sæpissimè benè sit in
 hac vita propter sanitatē, divitias & alia corporis bona. Piis autem
 malè, propter ægritudinē, paupertatē, ignominiam, persecutionem.
 Causa tñ. illius mali, quo affliguntur pii, nō est illorū neglectus vel otiosa
 Dei speculatio sed ejus admiranda dispositio & μάρτυρεια, quæ sic ad
 pœnitentiā invitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bo-
 nos. Aug. lib. 1. de civ. Dei cap. 8. Et licet impii fruantur plerumq; feli-
 citate, est tamen illorum felicitas sæpè apparens, est momentanea, est
 instar fumi & floris, ut ex praxi loquitur approbatissimus in calamitatis
 fornace Job. 21 v. 18. Impii, dicit, sunt sicut paleæ ante faciem venti, & si-
 cut favillæ, quàm turbo dispergit. Piorum autem felicitas est vera etiam
 in ipsa persecutione & æterna, nam post afflictionem transferuntur in
 æternam gloriam Luc. 16.

V.

Tres ergo sunt divinæ Providentiæ actus (ut quidem homines
 nos numeramus 1. ἀποκρίσις, 2. ἀπόδειξις, & 3. διοίκησις. Primum, quo-
 modo sit intelligendus, diximus. De secundo jam. Est autem ἀπόδειξις
 juxta Gerhardum Tom. 2. Loc. de provid. §. 47. Decretum & voluntas
 prospiciendi rebus omnibus. Rectè nominat hunc actum *Decretum*,
 quia quicquid Deus in tempore agit, ab æterno agere decrevit; Ac ut
 providi est non solum habere notitiā, sed etiam voluntatē prospici-
 endi

endi rerum necessitatibus, ita etiam Deus habet voluntatem & opera-
 tur omnia juxta consilium voluntatis suæ. Eph. 1. v. 11. Quamquam con-
 silium saltem ἀνθρώπου πούτως Deo tribuatur, cum proprie loquendo
 Deus non consultet, nec ratiocinetur, ad ἀναλογίαμ tamen nostri captus
 revocatur ipsius consilium, quia in ipsius operibus semper summa & in-
 finita sapientiæ radii effulgent, & quia talia agit, quæ homines summa
 animi prudentia agunt. Interim disting. est inter προθέσειν specialiter
 acceptam pro salutis nostræ proposito i. e. illo decreto quod ab æterno
 in Christo est dispositum, vel per Evangelium nobis revelatum; Qua ra-
 tione Dei propositum totum salutis nostræ ordinem complectitur. ut
 Rom. 8. v. 28 cap. 9. v. 11. Et Ephes. 1. v. 11. Et inter προθέσειν generali-
 ter acceptam: Cum enim omnium creaturarum productio & conser-
 vatio sit opus Dei, de illis quoq; in mente divina προθέσις existit. Ad
 illas ergo προθέσεως acceptiones referenda sunt, quæ Deus in tempore
 vel specialiter vel generaliter agit (siquidem quæ non agit, ea nec ab æ-
 terno decrevit) Est enim DEUS non διψυχος nec ἀκατάστατος ἐν
 ὁδῶς αὐτῶν, sed est talis παρ ᾧ ἐκ ἐστὶν ὁδὸς λαλή Jacob. 1. v. 17. Jam au-
 tem Deus agit & operatur tantum bona in tempore, ergo etiam tantum
 bona ab æterno decrevit. Sic eg. ἀπλύτρωσιν nostram per Christum
 in tempore operatur, tunc enim ubi πλήρωμα τῶν χρόνων venit ἐξαπέ-
 σειλεν ὁ Θεὸς τὴν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ
 νόμον: ἵνα τῶν ὑπὸ νόμον ἐξαγορεύσῃ, ἵνα τὴν ὑποθεσίαν ἀπλάβωμεν
 Gal. 4. v. 4. & 5. Ideoq; ἀπλύτρωσιν nostram quoq; ab æterno decre-
 vit. Hinc ratione æterni decreti, noster, innocentissimus agnus dicitur
 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἐσφαγμένος. Apocal. 13. v. 8. & juxta hanc
 προθέσειν καὶ βεβλήν τῶν θελήματων αὐτῶν dicimur προορισθέντες
 prædestinati. Eph. 1. v. 11. Protoplastorum autem lapsus non opera-
 tus est DEUS in tempore, sed lapsi sunt illi instinctu patris menda-
 cij, ac ἐπιχειρεκάκως diaboli, per propriam sibi à creatore relictam
 ἐλευθέρων προαίρεσιν. Ergo etiam illum ab æterno non decrevit. Ob
 id quoq; non per Dei Decretum mors & peccatum dicuntur in mun-
 dum introiisse, sed per hominem ipsum liberè peccantem vid. Rom. 5.
 v. 12. ubi sic: δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε,
 καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος καὶ ἕτως εἰς πάντας ἀνθρώ-
 πους

πικρὸ θάνατος διήλθεν ἐφ' ὅ πάντες ἡμάρτων. Rumpat nunc cum
 foetido suo adfero Beza, quāto exspuere part. 2. Resp. ad Colloqv. pag.
 152. non erubescit; Dei ordinatione Adamus in peccatum fuit lapsus,
 quid enim opus tergiversationibus? si simpliciter DEUS noluisse eum
 peccare, non peccasset, quasi verò in vitò Deo aliquid fiat; Occasionem
 peccandi dedit illi, dum legem tulit, quam sciebat ipsum non servatu-
 rum. Creavit serpentem & diabolum, qui eum tentarent, dedit ei ux-
 orem, quæ illum alliceret, deniq; permisit eum suo arbitrio malè uti;
 Quomodo igitur dici potest Adamum esse lapsum citra DEI ordina-
 tionem ac prædestinationem? Fatemur ergò factum fuisse Dei consilio
 ac voluntate, ut Adamus lapsus sit. Tantum ille. Verùm nostrum adfer-
 tum, cum habeat βάσιν scripturæ, omnis destructionis nescium est.
 Quemadmodum igitur Deus primam illam πηγήν βασιῶν omnis suble-
 cutæ πηγῆς βασιῶν fontem & scaturiginem ab æterno non decrevit: ita
 etiã ab æterno nec alias malas, ut in tēpore fierent, decrevit actiones. Vi-
 dentur quidem quædam loca scripturæ contrariū adstruere, cœn Gen. 45.
 v. 8. Ubi Joseph ad fratres suos dicit: nō vestro consilio sed Dei voluntate
 sum missus. Gen. 50. v. 19. Nolite timere,annon ego sub Deo sū? Act. 1. v. 23.
 Hunc definitò consilio & præscientia DEI traditum &c. Item cap. 4. act.
 v. 27. & 28. Convenerunt ad faciendum, quæcunq; manus tua & consi-
 lium tuum prius decreverat, ut fierent, quæ loca etiam nobis opponit
 & per multas instantias urget Chamier pag. 40. Verùm si (1) distin-
 guimus, inter ipsam actionem malam, vel scelus fratrum Josephi. & in-
 ter illius actionis malæ vel sceleris felicem exitum, (2) Inter ipsum fa-
 ctum prodicionis, condemnationis & crucifixionis Christi & inter il-
 lius saluberrimum finem, & applicamus (3) locis citatis dicendo; Deum
 non ipsas malas actiones fratrum Josephi decreto suo respexisse, quod
 ipse quoq; Joseph. fatetur Gen. 50. v. 20. Vos cogitastis de me malum,
 Deus autem convertit illud malum in bonum, sicut coram videtis, sed
 bonum malarum actionum exitum, scl. conservationem in annona
 familiæ paternæ. Nec Deum respexisse suo decreto ad funestam Sal-
 vatoris nostri à Judæis peragendam mactationem, sed ad ipsius saluber-
 rimum omni populo à parte Dei destinatum finem, sicuti Leo sermo-
 ne 16. de passione Domini inter Judæorum actionem malam & finem
 B distinguit

distinguit, dum inquit: Multum diversum, multumq; contrarium est id, quod in malignitate Judæorum est præcognitum, & quod de passione Christi est dispositum, non inde procellit voluntas interficiendi, unde voluntas moriendi: Nec de uno existit spiritu atrocitas sceleris & tolerantia Redemptoris, non enim impias furentium manus immisit in se Dominus, sed admisit, nec præsciendo, quod futurum est, coegit, ut faceret, cum tamen ad hoc ipsum carnem suscepisset, ut fieret. Et sicut Augustinus epist. 48. ad Vincent: quem citat Clarissimus Dn. Danhawerus in Explic. Can: Top: Actiones finibus distingui solent, ita loquitur: Duo cum faciunt idem, non est idem: sæpè quos similitudo facti conjungit, causæ dissimilitudo discernit. Sic Deus filio suo non percipit, sed tradidit ipsum pro nobis, & filius tradidit semetipsum, & Judas tradidit Christum; Cur in hac traditione DEUS est pius & homo reus, nisi in re una, quam fecerunt, causa non est una, quâ fecerunt? Tunc faciliè illa loca magnam aliàs difficultatem κατὰ δόξαν in se habentia, resolvuntur, & DEUS ab omni malarum actionum decreto liberatur.

VI.

Restat ut tertium Providentiæ actum scil. Διόκησιν videamus. Ille jam consistit (ut loquitur Gerhardus cap. 5. in loco Provid.) in actuali & temporali omnium rerum sustentatione ac gubernatione, quâ DEUS omnia sapienter, liberè, potenter ac benè moderatur, ac dirigit. Duo ergo sunt in hoc actu explicanda 1. Conservatio 2. Gubernatio. 1. Conservet & sustentet necesse est Deus omnes res, quia ex se & suis viribus subsistere nequeunt. Ut enim radiorum esse à sole, umbra à corpore: Ita omnes creaturæ à divinâ dependent conservatione. Ryam. de Sab. in Theolog. natural. cap. 16. Hinc etiam Deus dicitur φέρων τὰ πάντα τῶ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτῆς. & non tantum conservat esse rerum, sed etiam largitur cunctis motum. Non posset homo extendere manum sine motore primò Deo; movet quidem corporis membra anima, verùm hoc non facit, ut movens primum, sed ut movens secundum, siquidem vim, quâ habet movendi, habet à Deo ipsam movente. Sic forma seminis in terris non sibi formaret corpus, nisi Deus ad istam concurreret formationem, ut illud innuit Spiritus Sanctus per Paulum 2. Cor. 15, vers. 37. & 38. ἔ τὸ σῶμα τὸ γυνησόμενον παύρεις ἀλλὰ γυμνόν

νὸν κόκκον ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσιν ὡς καὶ ὡς ἡθελήσῃ. Clarissi-
 mus ille lucifer Sol, etiam si de thalamo suo (ut canit Psalmista Ps. 19
 v. 5.) instar sponsi ornatissimi & ad currendam viam gigantis instat
 tanta alacritate, ut etiam fortissimus quisq; gigas ipsius cursum impe-
 dire non possit, formā suā informante tripudiet, tamen ornatissimum
 ortum & celerrimum cursum summo debet motori Deo, ut dicitur :
 Matth. 5. v. 45. Pater cælestis solem ἀνατέλλει hoc est, facit oriri. In
 summa : ut à Jehovah ab Ente κατ' ἐξοχὴν sic dicto Deo omne habet
 suum esse, Ita etiam ab illo omne habet suum continuatum esse, quod
 est existere ut & motum juxta Act. 17. v. 28. ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινε-
 μεθα, καὶ ἔσμεν. Licet autem causæ secundæ cogant beneficio influ-
 xus causæ primæ & summæ & ita necessarius inter has causas interce-
 dit nexus. Interim tamen causa prima non est ita alligata causis secun-
 dis ut semper agere deberet secundum naturam illarum causarum ;
 sed interdum agit secundum naturam, interdum præter naturam, inter-
 dum super naturam, interdum etiam contra naturam. Nam ut est libera-
 rum agens, ita etiam pro lubitu est δυνάμεν ὅτι πάντα ποιῶσι ὑπερ
 ἐκ περισσῆ ὧν αἰθέμεθα ἢ νοῶμεν Eph. 3. v. 20. Hinc etiam apud
 Chemnitium in loc. de creatione pag. m. 129, Tales extant aphorismi:
 DEUS non est alligatus causis secundis. Quicquid Deus facit per cau-
 sas secundas, illud etiam potest sine illis per se solum facere. Ex causis
 secundis potest alium effectum producere, quàm ipsarum dispositio
 & natura ferat. Item positus causis secundis in actu, Deus tamen effe-
 ctum potest impedire, mutare & exasperare Qui omnes aphorismi suam
 habent veritatem in experientia rerum doctrina, quam per μερισμὸν
 hoc in loco ad virum exprimere non est de nostro instituto, nec de ne-
 cessitate. Cui libet possunt esse obvia exempla ex αὐτοφίᾳ, si modò con-
 ferantur Ps. 104. vers. 16. de origine fontium & Exod. 17. v. 5. & 6. Ubi
 ex petrâ educitur aqua. Si conf. Rom. 4. v. 9. Attributa corpori Saræ
 matronæ νέκρωσις & Gen. 21. v. 102. ubi ita sæcunda facta legitur, ut
 etiam si causarum sociarum vires tam à parte Abrahami, quàm Saræ ad
 generationem essent emortuæ, Sara tamen non solum Isaacum genuerit,
 sed etiam cum Abrahamo post nativitatem Isaacii annos triginta in
 matrimonio vixerit. Item si conf. Gen. 2. v. 6. ubi causæ secundæ plu-

viarum in naturâ ordinatâ describuntur cum fine 3. Reg. 18. v. 44. hi-
storiâ Eliâ, ubi tamen illâ suspenduntur. Contrariantes hisce jam di-
ctis opiniones philosophorum, qui quando viderunt, quod causas secun-
das in actu positas, sequatur effectus talis, qualis est dispositio causarum
& non positas non sequatur effectus disputarunt, necesse quidem esse
primam causam concurrere ad omnem actionem, sed in causis essen-
tialiter subordinatis secundâ agente, necessariò etiam primam agere,
sunt saltem rationis cogitationes Providentiam DEI ex humano inge-
nio metientes, nec quicquam relevat. 2. Explicanda est *Gubernatio*.
Quemadmodum enim Deus omnia creata conservat & sustentat, ita
etiam omnia gubernat & dirigit, & quidem duplici modo generaliter
& specialiter. Priori modo cadunt sub gubernationem DEI omnia
quâ modò sunt, Astra, Sol, luna, Planetæ, ut indefinenter circumcirca
rotatæ nobis suo accessu & recessu, dies, noctes, menses, annos & tem-
pora dimetiantur, ac æstatem ac hyemem nobis afferant. Sic & bruta,
plantæ, arbores &c. Posteriori autè modo sub gubernationem Dei cadit
Homo, mundi epitome & reliquarum creaturarum complementum,
tam quoad vitam, quàm quoad actiones. Vitam hominis gubernat
Deus peculiaritèr 1. In ingressu: Mirabiliter in obscuro format DEUS
foetum, ita ut ex semine privationem ad hominem in sese habente,
multas post alterationes forma hominis non è potentia materiæ edu-
cta, non ab astris infusa, sed vi primæ benedictionis Divinæ se exerat
& ad plenarium dominium promoveat, attestante Job. 10. v. 8. Manus
tuæ, Domine plasmaverunt me & fecerunt me totum in circuitu, sicut lu-
tum fecisti me, sicut lac me mulsisti, & Pf. 22. Extraxisti me &c. In progres-
su Deus gubernat vitam, materiam vivendi sc. victum & amictum o-
mnibus porrigendo, nostra bona corporaq; à malis facta tecta servan-
do, ita ut ne pilus, citra ipsius voluntatem de capite nostro cadat. Matt.
10. v. 30. & angelis suis, ut homines manibus suis portent, ne pedes in
lapidem offendant. Pf. 91. In vitæ tandem egressu gubernat vitam,
quando certos, concisos & numeratos præferibit hominis vitæ termi-
nos, quos sine DEI consilio transilire nequit vid. Job. 14. v. 5. Hoc ta-
men observatò, ut distinguamus cum Gerhardo, inter mortem simpli-
citer & absolute consideratam, ac inter horam ac genus mortis. Prius
sine omni exceptione omnibus hominibus propter peccatum seu cul-
pam

pam pena mortis est determinatum Heb. 9. v. 27. *ἡ πῶσις τῶν ἀνθρώπων*
ἔστιν ἀποθνήσκειν. Posterius quidem unicuique constituitur, non
 tamen absoluto & omnes causas secundas excludente decreto, aliàs ge-
 nus mortis esset fatale, quod nos contra Stoicorum mores cum Mentze-
 ro in sua Repet. Chemnit. disput. de creatione Theol. 27. expressè ne-
 gamus. Suspendus enim propter furtum non suspenderetur, nisi fura-
 tus non esset, minimè autem à Deo sive jubetur sive cogitur, sive im-
 pellitur furari. Hora mortis etiam sub conditione constituta est homi-
 ni, ita ut pro singulari Dei consilio interdum possit prolongari. Ut Ps.
 35. v. ult. Esai. 38. v. 5. Interdum etiam justè permittente Deo ab homi-
 ne sibi ipsi manus inferente violentas anticipari. Eò tendit elegantissi-
 ma Lyrani, quâ utitur in Comment. cap. Job. 14. distinctio dum inquit:
 Constitutio termini hominis dupliciter intelligi potest, uno modo pro-
 ut est in divina ordinatione & sic termini vita hominis præteriri non
 possunt anticipando vel differendo, quia ejus providentia est infallibi-
 lis; Alio modo ut est in effectu exteriori, in quantum ex naturalibus
 causis est periodus certa vitæ hominis & in aliquibus major & minor
 secundum varietatem complexionis, & secundum hoc termini vitæ
 possunt anticipari per malum regimen, gladium vel aliam occasionem.
Actiones quoque hominum gubernat Deus, sed aliter concurrat ad bonas,
 aliter ad malas actiones. Ad bonas actiones, quia sunt duplices, vel civi-
 liter vel spiritualiter bonæ, Deus quoque ad illas duplici (ut loquuntur
 Scholastici) influentia tam generali, quàm speciali concurrat. Generali
 ad actiones civiles tam reatorum, quàm non reatorum, quando na-
 turam agentem servat & vires agendi largitur, quando eos ad has vel
 illas civiliter bonas actiones, ut Bezalelem ad efformanda artificiosis-
 sima vasa tanquam summus Thaumaturgus Exod. 31. v. 3. informat,
 vel Regem Nebucadnezarum quem ad domandum duræ cervicis po-
 pulum Judaicum tanquam fortissimus heros animat, dextræque ejus, ut
 palmam reportet, robar addit. Jer. 25. Speciali concurrat ad spirituales
 reatorum actiones, ita ut per spiritum suum sanctum eas ipse in reatis,
 quia illi ex seipsis, tanquam lex seipsis non sunt *ἰκανοὶ* aliquid boni co-
 gitare, ne dum facere 2. Cor. 3. v. 5. tam in exordio, quàm progressu (ut
 loquitur Augustinus gradus motuum & actionum spiritualium distri-
 buens) efficiat & operetur, testante Paulo phil. 2. v. 13. *ὁ θεὸς ἐστὶν ὁ*
ἐνεργῶν

ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν καὶ τὰ θελεῖν καὶ τὸ ἐνεργεῖν. Ad malas autem hominum actiones Deus non concurrat, hominum malas voluntates gubernando & ad designando scelera impellendo, sed iis saltem modis, qui habentur apud Menizerum in sua repet. Chemnit. disput. 8. Theol. 18. Ubi tamen observandum est, quando inter illos modos Deus dicitur sustentare membra, conservare vires & motus in illis etiam actionibus in quibus summam afficitur contumelia. Quod accuratè distinguendum sit, inter motum seu actionem ipsam, & motus seu actionis ἀπεξίαν; actio ut actio, cui Deus largitur vires agendi non est peccatum, alias omnes actiones essent peccata sed ἀπεξία seu vitium in actione est peccatum, quod autem non est defectus à causâ universali Deo, sed à causa proxima videlicet hominis voluntate per accidens. Quod & ipse Kerckermannus alias strenuus Calvinianorum partes sectator fateri cogitur in suo systemat. log. in explicatione Canonis: Quod est causa causæ, est etiam causa causati, dum dicit: Falsus ille canon est in causis subordinatis contingenter & per accidens, ubi causa inferior effectum non ex suâ natura, sed ex aliquo accidenti defectu producit: Sic ergo Deus non est causa peccati, etiam si sit causa voluntatis humanæ, quæ causatur peccatum, voluntas enim causa peccati non est per se sua natura quâ voluntas (sic enim semper peccaret) sed quatenus ei accessit defectus seu pravitas. Sic natura equi non est causa claudicationis, etiam si sit causa motus in equo. Erubescant igitur & ad saniores redeant mentem reliqui Calviniani ut Zanchius qui lib. 5. de natura Dei cap. 1. p. 690. sic scribit: Deus inclinât & impellit voluntatem impiorum ad gravia peccata & Chamier qui lib. de authore peccati pag. 37. cap. 2. num. 4. sic: Actiones omnes ita sunt ad providentiam Dei referendæ, ut nulla admittatur bonarum, malarumve exceptio. Maximam & inexcusabilem Deo nostro faciunt injuriam, imò Deum peccati causam statuendo, Deum ipsum negant, juxta Basilium in homil. dicentem: Non minor est blasphemia asserere Deum esse causam peccati, quàm negare Deum. Nec illos juvare potest ficta illa distinctio inter voluntatem signi & beneplaciti, potest enim illa nunquam ex scripturâ probari, sed pugnat cum Dei natura, qui est perfectissimus & non potest admittere voluntates contrarias, vel non potest velle, quæ sunt contradictoria. Nec illud relevat quicquam, quod opponunt de induratione Phara-

Pharaonis & in sensum reprobum detrusione. Nam si dextrè explican-
tur phrales, tunc utrumq; citra lesionem ἀναλογίαις fidei de Deo potest
affirmari. vid. uberrime de his discurrens Chemnit. in loc. de causa
peccati & Gerhardus. in loc. de Provid. Quod autem ager humanæ na-
turæ habeat tristissima illa Zizania peccati & confusionis, causa non est
DEUS, sed voluntas malorum videl. diaboli & impiorum, quæ non
adjuvante DEO, avertit se à DEO, sicut Christus ait Joh. 8. cum lo-
quitur mendacium ex seipso loquitur. & docet Aug. Conf. art. 19.

VII.

Existencia Providentiæ DEI sic probata, & iis, quos in se actus in-
cludit, pro virili explicatis, tandem ad quæstionem: Quid sit Providen-
tia DEI nos deducit ordo. Ad hujus quæstionis decisionem suppedi-
tat nobis suam, quam breviter & nervosè (ut loquitur Gerhardus) ha-
bet lib. 2. orth. fidei cap. 29. definitionem Damascenus. scil. ἡ πρόνοια
ἐστὶν ἢ ἐκ τῆς θεῆς εἰς τὰ ὄντα γενομένη ἐπιμέλεια. Providentia est
DEI in ea, quæ sunt, cura. Cura autem Provid. dicitur, quia ut antea
dictum est, Providentia non est nuda & otiosa speculatio sicut in thea-
tris spectatores animi gratia, quæ aguntur, intuentur; Sed illa comple-
ctitur simul curam & gubernationem. juxta. Pl. 32. v. 13. & 16. Ita re-
spicit dominus super omnes habitantes terram, ita intelligit omnia
opera eorum, quod bonos conatus adjuvet, malos reprimat, cum vi-
deat utrosq; Dominus.

VIII.

Objectum hujus curæ non sunt solum incorruptibilia & sublimi-
ōra, ut quidam inter Philosophos senserunt, quorum mentionem fa-
cit Aug. dicens: sunt, qui putaverunt sublimes quidem mundi partes
divina providentiā gubernari, hanc autem imam partem terræ &
aeris viciniōris, in quā venti, nubesq; confurgunt casibus potius &
fortuitis motibus agitari. Sed illa extendit se ad omnia DEI opera, &
ut in definit. dictum est, ad omnia illa quæ sunt, hoc est ad omnia en-
tia positiva, quæ suam habent essentiam & bonitatem debitam. Imò
tam ad pusilla, quàm magna Sap. 6. v. 6. Hinc rectè Ambros. 1. Off.
cap. 13.

cap. 13. Si non est injuria & probrum DEI minutissimas quasq; res fecisse, multo minus probrum erit, factas illas res regere. Ob id non tantum DEUS πῶν ἡλίον αὐτῆ ἀνατέλλει Matth. 5. v. 45. sed etiam passerum contemptissimum (de quibus Plinius lib. 10. cap. 36. inquit: Passeri minimum vitæ; Mares negantur anno diutius vivere ob salacitatem) avium curam habet, ἐν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἔκ ἐστιν ἐπιλεησμέρον ἐνώπιον τῆ Θεοῦ Luc. 12. v. 6. Sic & in muscis est potentia & cura DEI. Prostant enim (ut non nemo loquitur) in p̄lis animulæ, prostant variæ potentia, prostant egregiæ operationes, adsunt pennulæ, adsunt parvulæ alæ adsunt membranulæ, adsunt venulæ, mirusq; particularum variarū sese ostentat apparatus. Imò etiam capilli, qui modò ex excrementis nascuntur, sunt DEO ita curæ, ut etiam, ne unus ex illis excidat, numerentur. Matth. 10. v. 30.

IX.

Quamquam autem Providentia DEI, se ad omnia, quæ sunt, extendit, Interim tamen dantur istius curæ gradus. Majorem enim DEUS de homine, qui ad ipsius imaginem est creatus, qui est magnum naturæ miraculum, qui est heros naturæ & mundi dominus, qui est μικρόσομος, ratione graduum formarum in ipso existentium, suscipit curam, quàm de bobus & reliquis creaturis, quod probatur ex instituta comparatione ipsius Christi Matth. 10. v. 31. πολλῶν σαρδίων διαφέρετε ὑμεῖς & 1. Cor. 9. v. 9. μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ. Quod non sic intelligendum est, ac si DEO boves non essent curæ simpliciter, hoc enim esset falsum. Ipse enim dat escam omni carni Pl. 136 ergo etiam bobus; sed comparatè, quod DEO de bobus non talis existat cura, qualis ipsi est de hominibus, quibus filium suum dedit & propter quos boves creavit, unde Ambrosius dicit: Non curam suscipit DEUS de pecoribus propter hæc ipsa, sed propter nos quorum causa creavit, & idè de nobis præcipuè curat. Hinc etiam Paulus Rom. 8. v. 20. Propter hominis peccatum natura vanitati est subiecta. Maxima autem & peculiaris cura DEI est super credentes, 1. Tim. 4: v. 10. ἐστὶ σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μέλιστα πιστῶν.

X. Circa

Circa Objectum Prov. postremo & hoc erit notandum, quod cum Providentia DEI se extendat, ad ea quæ sunt, hoc est ad Entia positiva, excludenda esse ex illius circulo. omnia illa, quæ non sunt, seu quæ ab esse deficient, ut peccatum. Hoc enim non ponit aliquid, sed privat originalem iustitiam & sanctitatem, ideoq; dicitur carentia iustitiæ originalis debitæ inesse. Posset quidem positivum quid dici in quantum (ut loquitur Thomas) sese habet instar morbi, qui aliquid habet de privatione, in quantum tollitur æqualitas temperamenti & sanitas, & aliquid positivum in ipsos humores inordinate dispositos; sic etiam peccatum in quantum sublatâ harmoniâ cum voluntate divina ponit vitiositatem & est corruptus habitus; Verùm hoc dicitur tantum improprie & non sensu metaphysico, quo illud est positivum Ens, quod habet suam essentiam & bonitatem debitam, & cum illa potest reciprocari. A quâ cum omne peccatum consistens in *amixtione* & vitio destituatur, eò sensu positivum dici nequit, nec etiam ad objectum providentiæ divinæ, ac si DEUS peccatum, ut fieret, curaret, est referendum. Sicut enim DEUS à seipso & per se ipsum est ens bonum & perfectissimum, ita etiam quicquid à DEO dependet in fieri, habet suam perfectionem & bonitatem. qualis enim causa, talis est effectus in rebus essentialiter subordinatis; quod non fieret, si DEUS causaretur peccatum, nam tunc causa perfectissima haberet effectum (si effectus est nominandus) deficientem, & sic in agendo deficeret, quod dixisse de DEO est *ἀπορν*, & destruens DEI naturam. Interim si DEI cura sese ad peccata extendit, fit hoc non ut antea dictum est, causando, sed tantum permittendo, puniendo, interdum ad bonum finem dirigendo. Dirigat ergo DEUS, qui ut (loquitur Aug. lib. 3. Conf. cap. 11.) unumquemq; nostrum ita curat, tanquam solum, & ita universos, ut singulos Curaret, & nostra dicta, facta & cogitata in nominis sui gloriam & nostrum æternum emolumentum.

Ipsè
Sit laus, honor & gratiarum actio in omnem
æternitatem!

C

Man.

Mantissæ miscellanæ.

I.

Christi descensus ad inferos non pertinet ad statum Exinanitionis, sed ad statum exaltationis, siquidem (ut loquuntur Scholastici) non ut impij, descendit ad statum succumbentia, sed ad statum victoria.

II.

Quærere, quid DEUS ante mundi creationem ab æterno egerit, non est simpliciter impium.

III.

A verâ definitione deviant, qui Verbum DEI vel per doctrinam, vel per scripturam definiunt.

IV.

In moderamine inculpata tutela occidere hominem non est contra naturam.

V.

In iudicio divino sæpè alter pro alterius delicto puni-
tur, citra justitiæ divinæ violentiam.

VI.

Copula, quæ fit per Pastorem, non est accuratè loquen-
do de essentia conjugii, ad honestatem tamen &
decentiam hodiè requiritur, ob id, qui ante copula-
tionem alterius sponsæ pudicitiam violat, adulte-
rij crimen incurrit.

VII. Ex-

Excellentissimos Ecclesie Doctores, maxime
cum multos ad Christum perduxerint, & ipsi
in verâ fide hanc viam calcârint, in celo sum-
mos occupaturos esse beatitatis gradus, ex scri-
pturâ colligere non est absurdum.

PROVIDA cura Dei moderatur singula, pendent
Illius à nutu mundi systemate clausa.

Huic pia mens se se submittit, Numine ab uno
Pendula. Tu Zincki hanc putas rectâ ratione;
Nec Te destituet, modò Tu, quod te decet, urge.

Johannes Quistorpius D. Th. Facult.
Senior & Superintendens.

PRO DOMINI CURâ, Tibi cur certare lubescit,
Zincki? cui linguam sedula Musa polit.

Quam nempe in studiis ductricem expertus es ipse,
Illius occultas vis aperire vias.

Hæc te olim Martis postratum vi revocavit
Ad Musas, studiis munera serua dedit.

Dotibus ingenii hæc quas vis Te armavit ad artes,
Quas finis in factis sæpè micare tuis.

Quas præsens, quas præteriti docuere labores
Præstati in Sophicis Theulogicisq; simul.

Per-

*Pergito sic DOMINI pro cura sedulus esse,
Ipse Tui curam suscipiet DOMINUS.*

M. Johannes Hempelius, Dno,
Respondenti.

ERGÒ placet, ZINCKI, Tibi provida cura JE-
HOVÆ,

Quam disceptantùm sub documenta voces?
Sic paret. Et meritò. Nam cui sapientia JOVÆ
In studiis cunctas est moderata vias,
Puncta suo merito tulit optima, maxima laudù,
Quæ quis in humanâ sorte referre potest,
Hanc sub præsidio *Quistorpl* ponis; & acri
Mentis ad incudem dexteritate libras.
Perge: DEUS porrò sacri moderamine *Flatùs*
Præsideat studiis provideatq; tuis!

Ita ex animo voces suo Zinckio

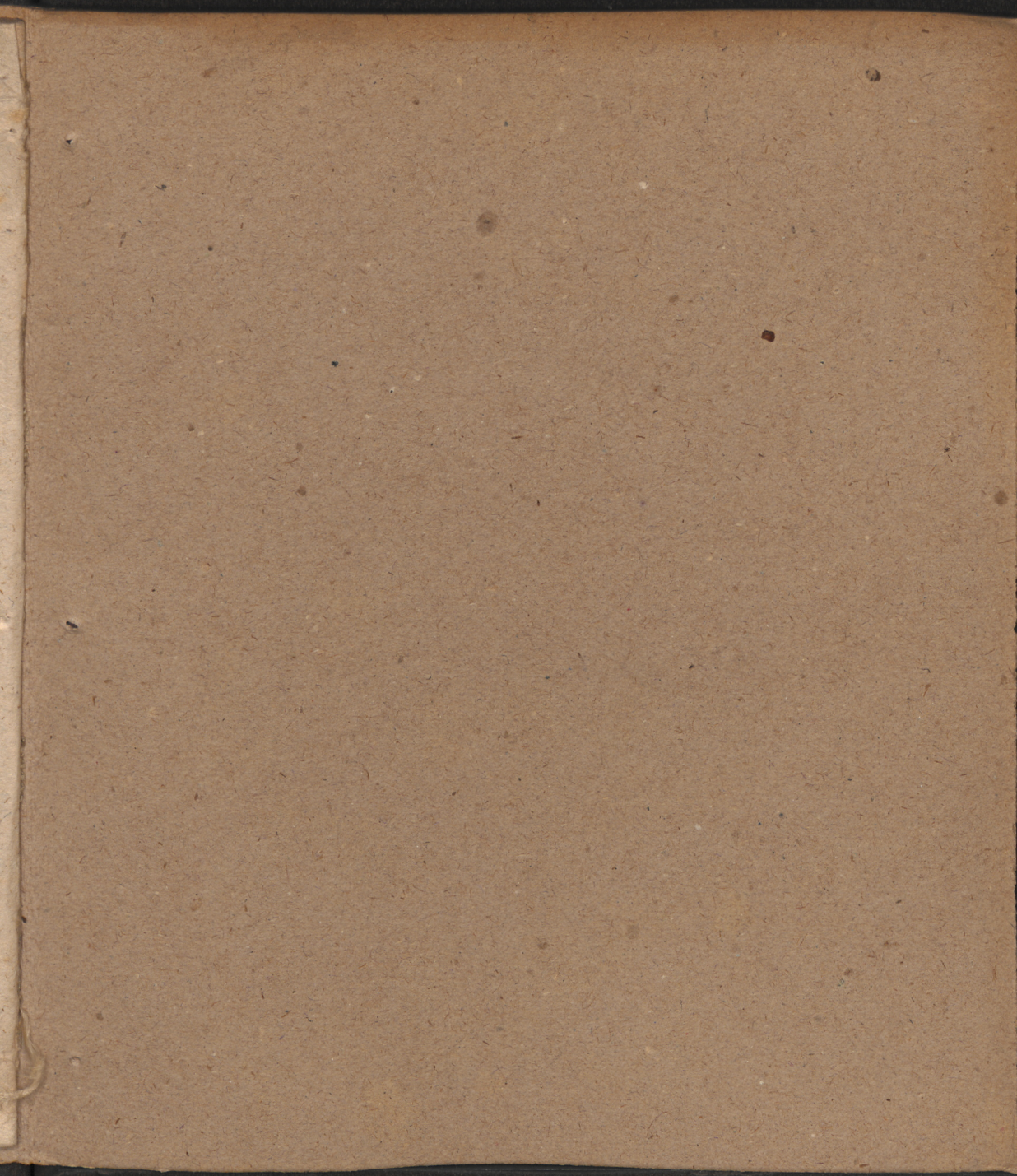
FRANCISCUS FEXERUS,
Jenensis.

HUic benè provisum, cui providet ipse Jehova,
Provida namq; Dei cura salutis opus.
Hæcce tibi, Zincki, materia sola probatur,
Quam thesibus tervis explicuisse cupis.
Adsit porrò tibi sanctissima cura Jehove,
Mirificè sanctos que regit usq; suos!

Candidæ amicitiz ergo gratulabundus f.

Hen. Mylius, Rod,

VII.
Excellentissimos Ecclesie Doctores
cum multos ad Christum perduxerunt
in verâ fide hanc viam calcârunt
mos occupaturos esse beatitudinis grati-
pturâ colligere non est absurdum.

PROVIDA cura Dei moderatur singula
Illius à nutu mundi systemate clauditur
Huic pia mens se se submittit, Numina
Pendula. Tu Zincki hanc putas redemptio-
Nec Te destituet, modò Tu, quod te

Johannes Quistorpius D.
Senior & Superius

PRO DOMINI CURA, Tibi cur certar
Zincki? cui linguam sedula Mus
Quam nempe in studiis ductricem exper
Illius occultas vis aperire vias.
Hæc te olim Martis postratum vi revoca-
Ad Musas, studiis munera serva de
Dotibus ingenii hæc quas vis Te arma vit
Quas finis in factis sæpè micare tuis.
Quas præsens, quas præteriti docuere la-
Præstati in Sophicis Theuologicis q, sin

